

xii: Dialogo dove si scrive in breve il modo di convertire un infedele. — *Metodo d'istruzione per ricondurre i pretesi riformati alla Chiesa romana.* — Scheffmacher, *Catéchisme de controverse.* — Moore, *Voyage d'un Irlandais à la recherche d'une religion.* — Charvaz, *Guide du catéchumène vaudois.* — Spesi, *Conferenze di religione, utili ad ogni colta persona, specialmente alla gioventù.* — Martinet, *Les idées d'un catholique sur ce qu'il y aurait à faire.* It. et maxime *Solution des grands problèmes*, passim. — Ferraris, *Biblioth.*, etc., v° Augustiniana confessio.

(V) Page 306.

429. Quem non movet præceptum illud, quod Christus Dominus suis dedit Apostolis, eorumque successoribus, prædicandi *Evangelium omni creaturæ*? (Marc. 16): Qui Christum amat, procul dubio ejus verba curare debet. Hinc laudanda consuetudo in Romana Ecclesia existens Missionarios ad infideles mittendi. (V. Henrion, *Histoire des Missions*; it. Witann, *Storia universale delle cattoliche Missioni*).

Laudanda Societas Lugduni pro Fidei propagatione instituta, adeo a Pontificibus commendata, ac nuperrime a Pio IX (V. *Amico Catt.*, vol. XIII, p. 80). Item *L'orbe santificato*, ecc. Torino, per Giacinto Marietti.

Item laudandæ societates tum ad optimos libros evulgandos (V. *Civ. Catt.*, v. XI); tum ad Angliæ conversionem a Deo efflagitandam nostris temporibus erectæ, et aliæ similes. V. Della Motta, *Saggio intorno al Socialismo*, vol. I. cap. 16. — *Civilla Catt.*, ser. 3^a, vol. VI: l'obolo per la fede; ser. 5^a, t. III, *le missioni cristiane.* — *Annali della Propagazione della fede.* — Roselly, *Christophe Colomb, histoire de sa vie et de ses voyages.* — Mislin, *Les Saints Lieux*, l. I, c. x.

Verum hodie eo devenimus, ut nobis non tam adlaborandum sit ad religionem propagandam apud externos, quam ad eam collabentem apud nostros strenue sustinendam. Væ illis qui in tanta serpentium malorum colluvie vel forsitan etiam sub fucato patriæ amore, falsa ac mundana prudentia impulsus, tacuerint! Separamus pretiosum a vili; et ipsi nos, imo magis et optime istorum terrenam patriam amamus: at primo et ante omnia diligamus patriam cœli; patriam amamus, sed super omnia religionem patriæ ejusque dictamina a quibus est omne bonum in ipsa societate.

430. *Quid de comitatibus, circulis, associationibus, quas ecclesiastici inter se inire solent?* Si istæ mutuæ societates episcopi au-

ctoritate, directione vel consensu institutæ sunt, nihil melius; per eas enim mutua fovetur charitas, disciplina sustinetur, ac studia roborantur. Ubi enim est superior, ibi etiam Deus; at ubi Deus est, omnia bona pariter cum illo. Verum si contradicente vel non annuente superiore, erectæ sint, quacumque tandem de causa sustineantur, nil pejus; etenim id et schisma provocat, et seditionem dicit, et portentosum scandalum omnibus præbet. Solemnia sunt hac de re effata S. Ignatii martyris: *Hoc sit vestrum studium in Dei concordia omnia agere, episcopo præidente, Dei loco* (epist. ad Magnes.). *Testis mihi est is, in quo vinctus sum, quod a carne humana non cognoverim, sed spiritus annuntiavit dicens ista: Sine episcopo nihil facite... Filii itaque lucis et veritatis fugite divisionem et pravas doctrinas; ubi enim pastor est, eodem ut oves sequimini; quotquot Dei et Jesu Christi sunt, hi sunt cum episcopo; ne erretis, fratres mei* (Ad Philadel.) *Qui honoret episcopum, a Deo honoratus est; qui clam episcopo aliquid agit, diabolo præstat obsequium* (Ad Smyr.). Hinc merito Calcedonense I (can. 18) de seditiosis hisce decernit: *Si qui ergo clerici vel monachi inventi fuerint vel se jactantes vel sodalitates componentes vel aliquid statuentes ac molientes adversus episcopos ac clericos, proprio gradu omnino excedant.* Et Carthaginense II hosce vult exilio mulctandos, *ne vel ignorantes vel simpliciter viventes serpentina fraude decipiant.*

Quod si quis ab episcopi sententia vel prohibitione gravatum se sentiat, habet apud quem illum arguet; at ipse inferius positus ne judicet qui in sublime est. Adde: nemo judex in causa propria; tanto minus in causa publica, cum inde scandala, schismata ac divisiones. Adeat ergo supremum tribunal, ubi Petrus sedet orbem in sapientia judicaturus. Quamquam agendo de hisce conventiculis, Pius PP. IX in Allocutione 25 mart. 1862 unum damnando omnia ejusdem furfuris decretorie jam proscripsit. *Intelligite hæc qui obliviscimini Deum, nequando rapiat, et non sit qui eripiat* (Ps. 49). *Quis ergo inter vos generosus* (ad rem nostram S. Clemens Papa), *quis misericors, quis charitatis plenus dicat: Si propter me seditio et discordia et schismata, discedo, ab eo quocumque volueritis... solum ovile Christi in pace degat cum constitutis presbyteris. Qui hoc fecerit, sibi magnum decus in Domino comparabit, et omnis locus eum suscipiet... Vos ergo qui seditionis fundamenta jecistis, subditi estote... et in penitentiam corripimini; flectentes genua cordis vestri, discite subijci, dependentes arrogantem et superbam linguæ vestræ jactantiam; melius si quidem vobis est in ovile Christi parvos et probatos inveniri, quam altum sapientes e spe illius ejici.*

Ne quis autem nostrum animo concidat, si audiat hodie tales scissu-

ras esse inter nos; nam oportet et hæreses esse, ut et qui probati sunt, manifesti fiant in nobis. At quoad nos, solliciti simus servare unitatem spiritus in vinculo pacis, id ipsum semper in Domino sentientes (I Cor. 1 et 11). Quod ut prospere cedat, ne quid moliamur, aut ne in unum conveniamus obmurmurantes adversus prælatorum decreta; neque aliud altare constituamus contra altare Dei. Neque nos moveat aliorum exemplum, quicumque tandem sint qui insurgunt contra christos Domini. *Ne ætas vos eorum* (ad rem Cyprianus, *epist.* 40), *nec auctoritas fallat... Clamat et dicit Dominus: nolite audire sermones pseudo-prophetarum, quoniam visiones cordis eorum frustrantur eos. Loquuntur, sed non ab ore Domini... Procul ab hujusmodi hominum contagione discedite, et sermones eorum velut cancrum et pestem fugiendo vitate, præmonente Domino et dicente: Cæci sunt et duces cæcorum.* Nunc forsitan in ore ipsorum laudatio, risus et cachinnus; at risus dolore miscebitur, et extrema gaudii luctus occupat. Utinam omnes confratres nostri saperent et intelligerent, ac novissima providerent! est via quæ videtur homini justa; novissima autem ejus deducunt ad mortem; etenim homo frustra non adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus. — V. Lanfredini, *Lettere pastorali al Clero*: dell'edificazione da darsi dal Clero nell'onore in suo Vescovo.

(I) Page 310.

431. Docet Angelicus, 2, 2, q. 17, a. 4, quod in solo Deo sperandum est, uti in primaria causa nostræ beatitudinis; addit tamen licitum esse etiam in homine vel in alia creatura sperare tanquam in causa secundaria et instrumentali: quo sensu explicatur illud *maledictus qui confidit in homine* (Jer. 17). Sic merito speramus in Sanctos: et etiam in merita nostra; hinc Tridentinum, sess. vi, can. 26, damnavit qui dicunt *justos non debere pro bonis operibus quæ in Deo fuerunt facta, expectare et sperare æternam retributionem a Deo*. Ista tamen spectant solum ad objectum spei secundarium si objectum secundarium dici potest; proprie enim nil aliud præstant quam ut firmiter speremus in Deo.

Contra spem opponunt: *Non est objectum spei quod paucis Christianis reservatur, quodque arduum est; atqui talis est beatitudo æterna ex Scriptura*: multi sunt vocati, pauci vero electi (Matth. xix et xx); contendite intrare per angustam portam, arcta via est quæ ducit ad vitam (Luc. 13, et Matth. 7): omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium (I Corinth. 9).

R. Testimonia objecta minime nobis adversantur. Non.

a. *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Ut hoc testimonium aliquid evinceret, oporteret ostendere nomine *electorum* non venire, nisi qui salutem æternam consequuntur; atqui hoc incertum est. Prætermisissimis innumeris interpretationibus, unam proferimus celeberrimi Cornelii a Lapide, qui dicit multos vocatos ad gratiam ordinariam relate ad observantiam legis divinæ, paucos electos ad gratiam extraordinariam relate ad observantiam consiliorum Evangelii: qua in re profert interpretes multos: et videtur textui conformior. Nec magis probant verba eadem, cum sermo esset de invitatis ad nuptias qui ire noluerunt; nam hic de solis hebræis Evangelium loquitur, qui omnes quidem vocati fuerunt, sed pauci vocationi adhæserunt. Ipsi hebræi perspexerunt ea verba ad se fuisse directa: *Et cognoverunt*, inquit sacer ille textus, *quod de ipsis diceret.* — V. *Tesori di confidenza in Dio.* — Nicolas, *La Vierge Marie et le Dessein divin*; part. I, c. v, in fine.

b. *Contendite intrare, arcta via est.* Sed unus post alium omnes et per angustam viam intrare possunt domum.

c. *Omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium.* Hic audiatur S. Anselmus: *Currunt ethnici, hæretici, reprobi, sed unus christianorum et electorum populus accipit bravium.* Ergo si Apostolus intelligendus est de toto Christianorum populo, ejus verba potius nobis favent, quam obsint. Et sane, si acciperetur litteraliter de una tantum persona, concludendum solam B. Virginem esse salvam: tunc irrisorie Apostolus omnes ad cursum capessendum ibidem excitasset: *Sic currite, ut comprehendatis.*

Ut autem status hujusce quæstionis plenius dignoscatur, quatuor præcipuæ hypotheses hic conficiendæ sunt: — 1. si quæstio est de omnibus omnino hominibus, qui sunt, fuerunt ac futuri sunt: tunc est certum, multo plures damnari; quot enim sunt ethnici, judæi, mahometani, hæretici, indifferentistæ, theistæ, peccatores! Quo sensu habemus illud Christi: *Arcta via est, quæ ducit ad vitam et pauci sunt qui inveniunt eam* (Matth. vii); — 2. si sermo est de omnibus Christianis sive catholicis sint sive non, et tam adultis quam pueris: tunc videtur certa sententia quæ docet multo plures salvari; nam exploratum est, adultos et infantes numero fere æquali e vita decedere. Unde infantibus baptizatis, qui salvantur, sunt addendi adulti illi, qui in justitia moriuntur; — 3. si quæritur de solis adultis christianis sive catholicis sive acatholicis, dicunt probabilius plures esse, qui damnantur, nam hæreticis, apostatis ac schismaticis, mali catholici adjungendi sunt; — 4. si tandem quæstio est de solis adultis catholicis, tunc duæ sententiæ. Prima docet ex adultis catholicis plures damnari; nam pauci

servant tota vita innocentiam, paucique post peccatum agunt dignam pœnitentiam; quæ autem fit in morte admodum dubia est: pro hac sententia non immerito citantur Gregorius M., Augustinus, Chrysostomus, etc. Sed aliis magis arridet sententia eximii Suarez, qui tenet multo plures salvari: hoc quippe Dei clementiæ, Christi meritorum virtuti, ac Sacramentorum efficacitati plane consentaneum est. Et congruit magis verbis Apocalypsis (c. vii): *Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat*. Et licet major pars adulterorum sæpius mortaliter peccet, tamen sæpius resurgit: et in fine vitæ pauci sunt, qui per Sacramenta non præparentur ad mortem; at semel justificati facile solent illo parvo agonis tempore perseverare sine novo peccato. V. *Scriptura sacra contra incredulos propugnata*, pars IX, sess. 2^a, in Apoc., c. 5, quæst. 10, auct. Laur. Veith, cujus Opera multum commendabat Pius VI. — Bergier, *Traité de la vraie Religion*, tract. x; it. *Dictionnaire*, v^o Élus. — Auctor libri, *Quattro anni di esperienza*, ecc., c. III. — Ségur, *Réponses courtes et familières*, § 19, etc.

(Y) Page 314.

432. « Sæpe (ad rem *Stapf*, § 191) complures ideo tantum vacillant, quia solida circa spei officium instructione destituuntur; et præsertim in magnis rerum angustiis homines per raro sui sat compotes esse solent. Sæpe vel tetrica corporis dispositione vel repentinis casibus status moralis plene intercipitur, vel etiamsi id non fiat, ea tamen quæ in tanta sensuum tempestate fiunt, frequenter in culpam gravem haud imputanda videntur: quis, e. g., Petrum dum ad conspectum tumultuantis maris trepidare cœpit (Matth. 14), de reatu lethali accusabit? equidem reprehensibilis fuit, ita tamen ut infirmus potius, quam improbus dici mereretur. Verum etiamsi hæc animi abjectio ex perturbato statu morali sæpe culpam mortalem haud involvat, conditio tamen talis hominis est multum deploranda. Quid enim de illo timendum non est qui identidem diffidentiæ fluctibus jactatur vel omnino vortice desperationis submergitur? Quare ad præcipua pastoris officia pertinet, ut gregem sibi commissum de hac nobilissima virtute solide instruere, atque inter quæcumque rerum discrimina animos suorum in spem erectos servare studeat. »

An autem sit pejor desperatio, an præsumptio, quæstionem jam videat dissolvit S. Bonaventura cum ait: *Cavenda est conscientia nimis larga et nimis stricta; nam prima generat præsumptionem, secunda desperationem; prima sæpe salvat damnandum, secunda*

damnat salvandum (Compendium *Theol. verit.*, I. II, n. 25). Quibus verbis patet opinionem Doctoris Seraphici fuisse, quod sit longe pejor præsumptione desperatio; cum aperte dicat in illa sæpe salvari damnandum, in ista e contrario damnari salvandum. Suffragatur ratio; nam *præsumptio* adhuc in homine relinquit animi robor ad operandum, adhuc in eo conservat rerum spiritualium æstimationem, et usum aliquem mediorum ad salutem æternam, uti est, v. g., Confessio sacramentalis. *Desperatio* ex adverso hæc omnia uno quasi ictu extinguit, Sacramenta contemnit, Religionis præcepta non amplius curat, animam pro nihilo habet, Deum ipsum uno verbo odit, et sic magis ab ejus amore removetur. Adde: desperatio magis Dei benignitati adversatur; *quoniam magis proprium est Deo misereri et parcere, quam punire*, prout ait Angelicus (2, 2, q. 1, a. 2. — V. *Sacerdote santificato*, Lett. 1. — V. Liguori, *Op. Mor.*, I. II, n. 21.

Quid (dices) de eo, qui vult in peccato perseverare usque ad mortem sperans fore, ut se illo temporis puncto pœniteat? Licet hic difficulter excusari possit a peccato gravi contra charitatem erga seipsum, cum se exponat evidenti periculo damnationis, imo et contra Deum, cujus amicitiam floccifacit; non peccat tamen contra spem ex D. Thoma: *Peccare autem sub spe veniæ*, ait, *quandoque percipiendæ cum proposito abstinendi a peccato et pœnitendi de peccato, hoc non est præsumptionis, sed hoc peccatum diminuit; quia per hoc videtur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum* (2, 2, q. 21, a. 2). Sed hoc intellige, si spes illa remissionis se habeat solum concomitanter ad peccatum, secus enim dicendum, si spes esset motivum influens in peccatum ipsum.

Est item grave contra spem cupere perpetuo in hoc mundo vivere; quia est sistere in vita temporali, ut in ultimo fine. Non est tamen per se contra spem ex tædio mortem exoptare; quia non est recedere ab ultimo fine: hoc generatim non excedit veniale, nisi adsit rebellio expressa contra ordinem divinæ Providentiæ.

(Z) Page 321.

433. An (quæres) dentur signa charitatis Dei in anima immanentis? R. Affirmative, uti omnes fatentur cum S. Laurentio Justiniani, qui tria indicat: 1. *libenter de Deo cogitare*; qui enim aliquem diligit, illius frequenter reminiscitur: 2. *libenter pro Deo dare*; amor enim nescit esse vacuus: 3. *libenter pro Deo pati*; fortis enim ut mors dilectio.

An (quæres) desiderium fruendi Deo sit actus charitatis? R. Af-

firmative, si desiderium tendat ad Dei fruitionem ob gloriam ipsius Dei. Imo est actus perfectissimæ charitatis; quia fruitio est charitas consummata: unde charitatem definit Augustinus: *Motum animi ad fruendum Deo propter se*. Item actus charitatis est diligere bonitatem divinam uti nobis convenientem, quatenus nos adjuvat ad illius voluntatem exequendam ac ultimum finem assequendum; semper enim Deum suspiceret. Idem est, si diligatur Deus ob beneficia, quæ contulit nobis, sed ea respiciendo uti Dei bonitatis communicationem: esset enim tunc diligere bonitatem dispensantis.

An (addes) charitas possit augeri, minui ac destrui?

R. Ad 1: Charitas in mundo potest augeri sine termino: definitum est in Concilio generali Viennensi an. 1311 contra Beguardos et Beguinas. Hinc Apostolus hortatur: *In charitate crescamus* (Eph. 4). Et D. Augustinus de charitate habet: *Ut perficiatur, nascitur; cum fuerit nata nutritur; cum fuerit nutrita, roboratur; cum fuerit roborata, perficitur; cum ad perfectionem venerit, quid dicit? mihi vivere Christus est, et mori lucrum* (Tract. 5 in ep. 1 Joan.). Sane de ratione viatorum est, ut magis ac magis ad terminum appropinquent, sed terminus est Deus; ergo possumus magis ac magis illi appropinquare: hoc autem facit charitas. At charitas non augetur *extensive*; nam vel minima charitas completa est in sua specie et se extendit ad omnia charitate diligenda. Sed augetur *intensive*, non quidem per additionem charitatis ad charitatem, quod esset charitatem multiplicari: sed per majorem radicationem in subjecto, sive per majorem actionem subjecti. *Billuart*.

R. Ad 2: Non est quæstio de charitate actuali: certum enim est, actus charitatis esse modo intensiores, modo remissiores. Sed de habitu charitatis, quem commune est posse indirecte minui per venialia, quatenus ejus fervor minuitur; at non directe; nam vel minima charitas attingit omnia, quæ sunt charitate diligenda (D. Thomas, 2, 2, q. 24, a. 10).

R. Ad 3: Utique charitas potest amitti: est contra Jovinianum; item contra Beguardos et Beguinas damnatos in Concilio Viennensi; item contra Calvinum damnatum in Tridentino his verbis: *Si quis hominem semel justificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere, atque ideo eum qui labitur et peccat, nunquam vere fuisse justificatum, anathema sit* (Sess. 6, can. 25). Et sane: per mortale homo fit dignus morte æterna juxta illud: *Stipendia peccati mors* (Rom. 6). At e contrario quilibet habens charitatem, est dignus vita æterna; ergo qui mortale commisit gratiam necessario debuit amisisse.

(AA) Page 328.

434. Amor inimicorum est de lege naturali, unde nulla positiva lege tolli potest. Nec obstat illud Matth. v: *Audistis, quia dictum est antiquis, diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum? ego autem dico vobis, etc.* Respondet Angelicus: *Quod dicitur, odio habebis inimicum tuum, non est ex lege sumptum, quia nusquam hoc in littera invenitur; sed est additum ex prava interpretatione Judæorum, qui ex eo quod præcipiebatur dilectio proximi, concludebant, quod inimici erant odiendi*. In 3, diss. 51, q. 1, a. 1, ad 2. — Sane in Levit., c. xix, habetur: *Non quæras ultionem, nec nemor eris injuriæ civium tuorum*. Et Prov. xxv: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, etc.*

Dilectio amicorum secundum se considerata est ferventior et melior, quam dilectio inimicorum (Angelicus, 2, 2, q. 27, a. 7). Ratio: illa dilectio est absolute melior et meritoria, cujus objectum est melius; atqui amicus est melior, Deo et nobis magis conjunctus, quam inimicus: ita communius et probabilius. Nec obstat, quod inimici dilectio sit difficilius: plus facit ad rationem meriti bonum quam difficile, aliis præclusis: sane dilectio Dei melior est dilectione proximi; dilectio tamen proximi est certo difficilius.

Casum ponit Billuart: *Duo ante inimicitiam, puta duo juvenes collegialiter viventes, duo religiosi in monasterio, se salutabant et passim colloquebantur; post rixam nec se salutant, nec colloquuntur: Peccantne?* — Si inde sequatur scandalum tam inter ipsos, quam in communitate, prout ordinarie accidit, peccant mortaliter vel venialiter pro quantitate scandali. Si tamen antea erant specialiter amici et amica colloquia miscebant, litteras mutuo scribebant, non tenentur redintegrare specialem amicitiam et amica colloquia et epistolas; quia ex hac omissione non potest colligi odium, modo se habeant ad invicem, sicut ad ceteros confratres.

Hic etiam notant pro praxi: *a.* Non sunt absolvendi, saltem ordinarie, qui quamvis dicant se condonare, recusant tamen inimicum alloqui, licet facile possint et debeant: item neque qui dicit, se libenter condonaturum, sed non posse promittere; qui revera vult, potest Dei gratia adjutus promittere ex animo. A fortiori qui asserunt se nunquam verbum illi dicturos esse; quia tales malam animi dispositionem in corde retinent. *Gury*. — *b.* si nolis cum inimico conversari, quia non aliud quam malum ab eo expectare possis; vel si prudenter timeas ex eo pejus evenire, tunc abstinendum ab amicitiae signis modo interius diligas, et apud alios scandalum repares. *Continuator Tournely*.

Novus casus. Egeria honestibus parentibus nata, ipsis invitis, contraxit matrimonium cum Jugurtha satellite; quare parentes recusant tum ejus colloquium, tum ejus aspectum, etiam jam petita venia. An graviter peccent? *Vel parentes, quos rusticos suppono, colloquium filiae et ejus aspectum ad longum tempus recusant et in perpetuum recusare parati sunt; vel ad breve tempus.* Si 1, peccant graviter nec possunt absolvi, quia permanent in odio ac vindicta excedente delictum filiae plebeiae post petitam veniam. Si 2, non peccant; quia id honeste potest fieri in emendationem filiae et in sui criminis poenam, aliarumque filiarum exemplum. Licet enim filia non tenetur abedire parentibus, quoad status electionem; tenetur tamen statum illis non indecorum eligere; et indecorum eligendo, ut in casu cum infamia propria et parentum, sane delictum committit ea punitione dignum, ut ad breve tempus ejus aspectum et colloquium parentes recusent. Giribaldus, Diana, Layman.

Plautillus pluribus occurrens, omnes salutat praeter inimicum qui est cum illis; an peccet graviter? Ita quidam existimant; sed juxta Sylvium respici debet intentio personae et magnitudo scandali: si enim vel nullum ex adjunctis vel parum omnino sit scandalum, et persona non ex odio, sed vel in significatione injuriae quam recenter recepit, ut scilicet alter in posterum magis caveat ab offensivibus, vel alia justa causa sic agit, non videtur peccare saltem mortaliter. Dens.

At (inquires) quomodo diligi potest homo iniquissimus, crudelis inimicus, qui nos quovis modo perdere nititur; cum voluntas nostra amore ferri non possit, nisi in bonum?

Diligi potest, quomodo diligimus membrum vitiatum, quod acutis doloribus diu noctuque nos cruciat; nempe distinguimus substantiam inter et vitium doloris causam: substantia est nobis cara ac pretiosa utpote pars nostri, quam sanam peroptamus; ideoque contra vitium eum infestans pugnamus, illudque qua arte, qua industria propellere nitimur! Sic Christus caput omnium hominum, cum adhuc peccatores essemus, propter nimiam suam charitatem dilexit nos tanquam propria sua membra, sed agra et pessime affecta: pretiosissimo Sanguinis sui balsamo morbum, hoc est peccatum extinxit, sanitati ac justitiae nos restituit, et ex inimicis amicos recepit, quod longe gloriosius est; nam ex Augustino multo est optabilis inimicum non habere, quam ulciscendo vincere. Ita et nos (si charitas et spiritus Christi habitat in nobis) diligimus fratres, bonos quidem, quia boni sunt; malos autem, ut a vitiis sanentur atque ut boni evadant. Habert.

Quomodo se gerere debet Confessarius cum poenitente, quem detegit, odiis et inimicitiiis implicatum et anxium? Vel agitur de odio quod tale creditur, nec est; vel de vero odio.

Si 1, Confessarius poenitentem instruat, ne ex conscientia erronea peccet: doceat verum odium non esse nisi in eo, qui inimico deliberate vellet inferre malum, et de malis ipsi illatis ex animo gaudet, de bonis autem tristatur. Sed ubi hoc desit, motus illi erunt defectus naturae, non peccata contra charitatem: unde ipsum confortet, ut personae illi communia charitatis officia et signa praestet, nihil sollicitus de contrariis motibus; pro illa oret; defectus excuset; bene loquatur; ejus consortium quaerat, data opportunitate; et tuto speret, Deo dante, fore ut aversio illa sic pressa pedetentim evanescat. Haec si agat, amovet periculum, ne odium indolis ad personam paulatim sese extendat. Etenim sunt aliqui, rudes praesertim, qui de odio se accusant, quin tamen illud malum odium sit: esset, v. g., si quando de aliqua persona occurrit sermo, ipsi experiuntur quamdam displicentiam atque aversionem licet involuntariam et sanguinem sibi sentiunt contra illam quasi moveri et ebullire: isti igitur instruendi sunt, ne erronee peccent. Sed maxima nostra cura esse debet in vero odio extirpando; nihil enim difficilius est in praxi quam perfectam inimicorum obtinere reconciliationem: quot sunt qui grave hoc praecipuum ignorant, deturpant, postponunt se ipsos turpiter decipientes! — V. Pinamonti, *Il Direttore*, ecc., c. xvi. — Salvatori, *Istruzione pratica*, § 41. — Item *De poenitentia* ubi de correctionibus.

Si 2, Confessarius poenitenti ostendat quanta sit vis et meritum praecipui charitatis, eumque perducatur ad vindictae spiritum deponendum, ad dignoscendum ex corde exemplo Christi et Sanctorum, atque ad communia charitatis signa praestanda. Saepè etiam est remedium efficax pro poenitentia injungere pro inimicis orare.

(BB) Page 332.

435. Negant Salmanticenses licere sibi met mortem optare ad vitandam vitam nimis duram causa infirmitatis, sevitiae viri, mendicitatis et similium; quia non licet velle mortem ob effugienda aliqua mala minoris momenti. Sed non improbabilius affirmit Viva, Potestas, Sotus, Sancius, etc., casu quo vita tam molesta aestimetur durior ipsa morte: hinc Eccli., c. xx: *Melior est mors, quam vita amara*; sic Elias (III Reg. xix): *Petivit animae suae, ut moreretur*, ad vitandas Jezabelis insidias. Unde Trullenchus excusat foeminam, quae sibi vel alicui mortem optat ad vitandam gravem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, etc., vel alia similia mala, v. g., a marito infligenda. Non ideo tamen liceret super his votum emittere, ut esset si quae mater voveret aliquid, si filius ejus continuo aegrotus moriatur; non enim res est de

bono meliori, et forsane neque de re bona. Mulierculas tamen ob minimas molestias mortem optantes Diana mortalis damnat; nisi ut plerumque fit, excuset defectus advertentiæ et deliberationis: et non est improbable cum Potestate. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. II, n. 50; et l. V, n. 22.

« Quæri potest (hic audiendus Stapf, § 280), num desiderium moriendi improbari debeat? et quidem Paulus ipse professus est: *Desiderium habeo dissolvi et esse cum Christo* (Philipp. 1). Idem votum hominibus graviter afflictis haud infrequens est. Ast tota præsentis quæstionis solutio ex eo pendet, ex quo motivo desiderium istud descendat et qua ratione foveatur. Unde idem desiderium aliquando peccaminosum, aliquando licitum, aliquando etiam generosum esse potest.

« *Peccaminosum* erit si vel ex indigno motivo nascatur, dum, e. g., avarus aut ambitiosus, etc., ob spes suas frustratas tædium vitæ concipit; vel si quis ex hoc ipso vivendi tædio justa sui conservationis media omittat. — E contrario hoc moriendi desiderium *licitum* censeri debet, si quis dolores ac angores suos equidem morte propinqua finire optat, ita tamen ut mens se totam divinæ voluntati resignet, nec quidquam eorum detrectet, quæ ad sua officia spectant. — Denique tale moriendi desiderium *generosum* dico, si non tantum cum plena erga Deum resignatione et perduratiōe officiorum studio jungatur, sed etiam ex motivo vere generoso descendat, e. g., ut Deo plene perfrui possimus, vel ut ex tantis eruamur peccandi periculis, etc. Hinc quis non miratur Apostolum dum secum quasi deliberans ait: *Mihi vivere Christus est et mori lucrum* Quod si vivere in carne, hic mihi fructus operis est, et quid eligam, ignoro. Coarctor autem a duobus; desiderium habens dissolvi et esse cum Christo, multo magis melius; permanere autem in carne necessarium propter vos (Philipp. 1). »

436. Quid de desiderio non quidem mortis, sed desiderio damnationem incurrendi ob salutem proximi juxta illud Moysis: *Aut dimitte eis hanc noxam; aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti* (Exod. 32); et illud Apostoli Pauli: *Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis* (Rom. 9)?

R. Quantum ad Moysis verba 1. intelligi possunt hyperbolice, ad significandum perardens suum desiderium de salute populi; 2. accipi possunt dicta de libro viventium hic in terra, ut sensus sit: *Si non parcis populo, me una cum ipso interfice*; 3. si intelligantur de libro prædestinatorum, erit sensus: *Aut dele me de libro tuo aut dimitte eis hanc noxam*; certus enim erat quod Deus non esset illum deleturus; ergo restabat ut Deus populi peccatum dimitteret. Unde verba

illa ex summa fiducia de Dei erga ipsum amore procedebant. Quo fere sensu explicantur verba S. Ignatii, qui si optio daretur (aliquando dicebat), mallet se beatitudinis incertum vivere et interim Deo servire et proximorum saluti, quam certum ejusdem gloriæ statim mori.

Quod attinet ad verba Apostoli, in primis etiam accipi possunt hyperbolice. Vel juxta alios hic Apostolus optat pro fratrum salute anathematizari, id est adinstar victimæ expiatoris gravissima quæque ac mortem acerbissimam pati: sic enim in Scriptura quandoque accipitur vox *anathema*. Vel sensus esse potest, ut Paulus non jam optaverit, sed optasset in æternum separatum esse a Christo, si id sine peccato fieri posset potiusquam videre quod Deus a judæis infidelibus blasphemetur: sicque amorem et gloriam Domini prætulit sibi ipsi. *Dens.*

(CC) Page 333.

Quoad officia generalia charitatis tria maxime pro praxi.

437. a. *De redemptione captivorum.* Hac de re satis erit referre quod scripserat S. C. episcoporum 21 mart. 1855 ad Generalem Ordinis SS. Trinitatis, qui dein, habita facultate, hanc dedit epistolam ad omnes Episcopos: « *Illustrissime et reverendissime Domine*, P. F. Antonius a Matre Dei, major ac generalis minister Ordinis Excalceatorum SS. Trinitatis Redemptionis captivorum humiliter exponit, quomodo a sæculis ex quo ortum habuit ordo prædictus, peculiari affectu a SS. Pontificibus semper persecutus fuerit; quare nunquam destiterunt gratias et privilegia elargiri ejusdem ordinis professoribus, qui semetipsos dedicabant redemptioni christianorum captivorum et fidelibus qui pro suis viribus eandem redemptionem coadjuvabant.

« Veruntamen cum ope misericordiæ Dei Christianorum captivitas fere sit extincta, Pater Excalceati dicti ordinis desiderium Summi Pontificis feliciter regnantis, tametsi ignorarent, mirabiliter compleverunt, cum unanimi deliberatione in proximo celebrato generali Capitulo redemptionem maurorum puerorum a D. Nicolao Oliviero genuensi presbytero adprobatione universali inchoatam, ab ejusdem Ordinis religiosiis prosequi decreverunt. Hinc ab eodem S. Pontifice Pio IX per S. Congregationem Episcoporum et Regularium litteras obtinuit supradictus P. Generalis minister sub die 21 mart. vertentis anni (1855), quibus omnia privilegia et gratiæ olim a SS. Pontificibus ordini suo concessæ, denuo confirmantur et insuper ad redemptionem puerorum maurorum extenduntur. Quare dominationem tuam humi-

liter exorat, ut hoc opus Deo omnipotenti admodum acceptum et humanitati proficuum apud fideles diœcesis tuæ promovere digneris, tum hasce litteras executioni demandando; aut si ibi reperiuntur pia sodalitia redemptionis captivorum, illa admonendo, ut juxta uniuscujusque vires, huic operi auxilium ferant. » (V. *Analecta juris pontificii*, anno 1861.)

438. b. « Etiam *hospitalitatis* meminisse juvat, qua erga peregrinos et itinerantes caritas exercetur. Officium istud antiquitus ubique gentium tanta cum religione observatum fuit, ut ejusdem neglectus passim notam insignis dedecoris et quasi infamiae inureret. Etiam sacræ utriusque testamenti tabulæ illud enixe urgent. Hodiedum tamen, cum in regionibus saltem cultioribus ubique publicæ tabernæ extant, hospitalitas prout de necessitate, ita de vigore quoque suo multum amisit. Attamen officium adeo commendatum etiam nunc suas sibi partes vindicat, dum nempe vel peregrinantis inopia vel angustiae loci, vel quæcumque aliæ circumstantiæ illud expetunt. Divinus Redemptor hæc quoque obsequia sibi met ipsi præstari asserit: *Hospes eram, et collegistis me* (Matth. 25). Et quamvis nulla forte necessitas adsit peregrinos hospitio excipiendi; charitas tamen fraterna sæpe expetit, ut eos nostro vel consilio vel favore adjuvemus.

« Eo pejus agunt qui itinerantes divexare, lacessere, dolo vel fraude circumvenire, vel omnino ad turpia et nefanda pertrahere haud reformidant. E contrario simplices ruricolæ non raro per excessum impingunt, dum nempe homines periculosos, circumforaneos, vel publice proscriptos fovent et occultant, iisque opportunitatem præbent leges publicas eludendi. » Hactenus Stapf, § 354.

439. c. *La non-intervention*. Novum hoc ac perexitiosum revolutionis inventum pugnat evidentissime cum genuinæ charitatis regulis, quibuscumque tandem speciosis verbis honestari velit; si enim teneatur privatorum necessitatibus intervenire, et subvenire quanto magis necessitatibus publicis totiusque societatis? V. Della Margharita, *Avvedimenti politici*, c. xviii: Relazioni d'uno Stato cogli altri.

Et modernorum diarium princeps: Une société, comme un individu, est un être fini, borné par des imperfections, empêché par cent faiblesses qui peuvent rendre nécessaire l'aide des autres peuples: *Adjutorium simile sibi*. Aussi la Providence, qui a créé de tels besoins pour les peuples, a établi par là même cet échange de services, surtout quand ils se trouvent en contact l'un avec l'autre. — Mais (répond la non-intervention moderne) tout peuple doit être libre de faire ses propres affaires par lui-même. — Comme si ce n'était pas une de ses affaires propres de chercher un secours en cas de besoin là où il peut honnêtement le trouver. Étrange opinion en vérité, et cruauté sauvage,

qui ont pour conséquence la destruction de la société entre les nations, de même que l'interdiction de l'assistance entre les citoyens détruirait la société civile; puisque d'après ce que nous avons dit plus haut la société civile n'est pas autre chose qu'une assistance mutuelle. Défendre au pauvre de recevoir l'aide du riche, c'est une barbarie, que le pauvre soit une personne, une famille, une communauté, un peuple, une nation. Ceux qui interdisent à l'indigent de recourir à la main bienfaisante qui peut le secourir, oui, ceux-là sont rigoureusement logiques, lorsqu'ils interdisent à un peuple faible d'obtenir d'un peuple fort un secours qui lui assure l'ordre et la tranquillité. Mais tout homme qui comprend la loi fondamentale de la société (*Adjutorium simile sibi*) doit accorder à un peuple le droit de recevoir d'un peuple voisin le secours nécessaire, et à un souverain d'être aidé par un souverain ami. S'interposer afin d'arrêter la main généreuse qui est tendue pour secourir un ami, c'est mettre à la fois le comble à la cruauté et à l'injustice. *A l'injustice*, parce que c'est empêcher le bienfaiteur d'user librement de ses forces, quand il voudrait les employer pour le bien des malheureux; à la cruauté, non-seulement parce que c'est enlever à l'infortuné le bien que la Providence lui envoyait, mais encore parce que ce bien qu'on ravit est le bien de la justice et de l'ordre, le premier des biens naturels. Ici, la violence l'enlève, non pas à un particulier, à une famille, à quelques centaines d'individus, mais à une nation entière, à plusieurs millions d'hommes, condamnés ainsi à souffrir perpétuellement entre toutes les incertitudes d'une société agitée et la honteuse léthargie d'une société enchaînée, et esclave d'un parti qui domine peut-être plutôt par l'appui des trahisons étrangères que par la puissance des oppresseurs nationaux. » *Civiltà Cattolica*, serie 4^a, t. 5: *il non-intervento*. — Franco, *Riposte popolari*, ecc. Ediz. 3^a, c. 59: tit. Non intervento.

Sed infandum, quem tenebrôsæ conventiculæ ediderunt partum ad societatis perniciem solemniter proscriptis Pius PP. IX, allocutione 28 sept. 1860, *Novos et ante hunc diem inauditos ausus*, ubi teterima inde consecraria et ingentia societatis mala aperiens, omnibus potestatibus gravia verba facit, ne contingat ut qui hodie aliorum incendium placide intuetur, cras proprium lugere debeat, nemine succurrente; rebellio nulli parcat; sed omnibus blanditur suaviter, ut omnes alios post alios perdat securus. « Abstinere non possumus (habet Pontifex Summus), quin præter alia deploremus funestum ac perniciosum principium quod vocant de *non interventu*, a quibusdam guberniis haud ita pridem, ceteris tolerantibus, proclamatum et adhibitum etiam cum de injusta alicujus gubernii contra aliud aggressionem agatur; ita ut quædam veluti impunitas ac licentia impetendi et diri-

piendi aliena jura, proprietates, et ditiones ipsas contra divinas humanasque leges sanciri videatur; quemadmodum luctuosa hac tempestate cernimus evenire. Et mirandum profecto quod uni subalpino gubernio impune liceat ejusmodi principium despicerere, ac violare, cum videamus ipsum hostilibus suis copiis, universa Europa inspectante, in alienas ditiones irrumpere, legitimosque ex illis Principes exturbare: ex quo perniciosam consequitur absurditas, alienum nempe intervntum dumtaxat admitti ad rebellionem suscitandam atque fovendam.

« Hinc autem opportuna Nobis oritur occasio excitandi omnes Europæ Principes, ut pro spectata ipsorum consilii gravitate et sapientia serio perpendant quæ quantaque mala in detestabili, quem lamentamur, eventu cumulentur. Agitur enim de immani violatione, quæ contra universale gentium jus nequiter est patrata, quæque nisi omnino coercetur, nulla deinceps legitimi cujusque juris firmitas ac securitas poterit consistere. Agitur de rebellionis principio, cui subalpinum gubernium turpiter inservit, et ex quo pronum est intelligere, quantum cuique gubernio discrimen in dies comparetur, et quanta in universam civilem societatem redundet pernicietas, cum ita fatali communismo aditus aperiatur. Agitur de violatis solemnibus Conventionibus, quæ uti aliorum in Europa principatuum, ita etiam civilis Pontificiæ Ditionis integritatem sertam tectamque servari omnino postulant. Agitur de violenta direptione illius principatus, qui singulari divinæ providentiæ consilio Romano Pontifici datus est ad Apostolicum suum Ministerium in universam Ecclesiam plenissima libertate exercendum... Itaque omnibus Supremis Principibus persuasum esse debet Nostram cum Ipsorum causa plane esse conjunctam, eosque suum Nobis auxilium afferentes Nostrorum æque ac Suorum jurium incolumitati esse prospecturos. » (*Et nunc, reges, intelligite.*)

(DD) Page 338.

440. Sunt qui de facili ab eleemosyna tribuenda se liberant ideo, quia ultro fingunt pauperes ex mera desidia vel socordia mendicare. Errant tamen; nisi enim hujus rei certa indicia habeamus, nostrum est egenti dare, non curiosius inquirere.

Neque audiendi qui se ab hoc gravi præcepto exonerant, quia qui sunt indigentes, publicis Hospitiis ad id recipiuntur; hoc enim non obstante, pauperes semper habebimus nobiscum, illos maxime qui ratione sui status mendicare erubescunt, qui quidem pauci non sunt, et in omni fere loco inveniuntur. Saltem illis Hospitiis eleemosyna fiat:

quæ quidem mire laudantur ubi rite instituta sint; sic enim pauperes ab otio arcantur, in aliquo occupantur utiliter, atque ad Religionis officia instituuntur. Ea approbata habentur in Regno Pedemontano RR. Patent. 29 nov., 1856. Imo Innocentius XII inter ceteros Pontifices ea Hospitia laudat ac Indulgentias concedit tum pauperibus qui illis recipiuntur, tum administratoribus, ministris et officialibus. Quæ omnia laudabili sane consilio Immortalis gloriæ Pontifex Pius IX instauravit. — V. *La mendicizia provveduta nella città di Roma coll' Ospizio pubblico fondato dalla pietà e beneficenza di N. S. Innocenzo XII, colle risposte alle obbiezioni contra simili fondazioni.* Roma 1695. — Guevarre, *La mendicizia sbandita.* — Morichini, *Degli istituti di pubblica carità ed istituzione primaria in Roma.* — Petiti, *Saggio del buon governo della mendicizia.* — De Gerando, *Le visiteur des pauvres, etc.* — *Civiltà Cattolica*, ser. 3^a, vol. IV: la mendicizia ed i mendichi; ser. 1^a, t. 8: la ricchezza secondo l'idea cattolica: aristocrazia e pauperismo. — Arcivescovo Baluffi, *La Chiesa romana riconosciuta alla sua carità verso il prossimo.* Imola, 1854. — Bahmès, *Le protestantisme, etc.*, c. xxxiii. — Martinet, *Solution des grands problèmes*, c. 5.

441. Quæres: *An teneamur de bonis statui nostro superfluis sub gravi eleemosynam erogare etiam in indigentia communi?* — Plerique negant tam antiqui quam recentiores, quibus favere videtur S. Antoninus. Nos tamen cum D. Thoma penitus tenemus sententiam contrariam utpote communiorem; in Evangelio enim legitur: *Quod superest, date eleemosynam.* Et Apostolus ait: *Divitibus hujus sæculi præcipe facile tribuere* (Luc. 1; et I Tim. vi): quæ verba *date, præcipe facile tribuere* non obscure indicant eleemosynæ præceptum etiam extra gravem necessitatem, quæ non ita ordinarie contingit. Dein Christus, cum pro ratione damnandi iniquos adducat duritiam cordis eorum in pauperes, supponit hoc vitium valde commune; atqui tale non esset, si nulla foret obligatio eleemosynas ex superfluis erogandi pauperibus in eorum indigentia communi. Adde indigentiam communem facillime fieri gravem. Hinc D. Basilius ait: *Est panis famelici, quem tu tenes; nudi tunica, quam in conclavi conservas; disulceati calceus, qui apud te marcescit; indigentis argentum, quod possides inhumatum; quocirca tot pauperibus injuriam facis, quod dare valeres.* (Oratione in illud, *Destruam horrea.*) Et Hieronymus: *Si plus habes, quam tibi ad victum vestitumque necessarium est, illud eroga, et in illo debitorem te esse noveris* (Epist. ad Hediham). Et Augustinus: *Superflua divitum necessaria sunt pauperum; res alienæ possidentur, cum superflua possidentur* (In Ps. 147). — V. Bellarminus, *De bonis Operib.*, l. III. Hisce tamen testi-

monii caute utatur Concionator, ne videatur pauperes invitare ad res alienas surripiendas, quasi suæ sint. *Gousset*.

Ergone (addes) *tenebimur superflua omnia erogare* ? R. Negative; sed id morali et humano modo accipiendum est, ita ut dives teneatur pauperibus subvenire quantum satis sit pro consulendo ordinariis eorum indigentibus, posito quod alii divites idem faciant; hoc enim præceptum non obligat in solidum singulos, sed in communi omnes divites pro sua parte. Hinc communius putant, divites muneri suo satisfacere erogando in pauperes communes partem quinquagesimam suorum reddituum, qui supersunt: seu duo in centum, ut multi dicunt cum Mazzotta, Roncaglia, Viva, etc.: et si redditus sint pinguiores, admittunt minus quinquagesima parte. Notamus autem cum card. Gousset: « Le précepte de l'aumône oblige principalement dans les malheurs publics, lorsque, par exemple, la famine se fait sentir, ou que le pays est ravagé par les inondations, la guerre, ou d'autres fléaux. Il peut arriver alors qu'on soit obligé de consacrer au soulagement des malheureux non-seulement les biens superflus de son état, mais aussi une partie de ceux qui sont nécessaires pour le conserver tel qu'il était. »

442. *Quæritur an qui præceptum dandi eleemosynas per longum tempus omisit, summam eleemosynis quas omisit, æquivalentem dare teneatur, si possit?* Certum est hanc compensationem esse salutare remedium contra culpabilem omissionem. Sæpe hæc reparatio videtur necessaria ad tollendum scandalum per talem duritiam erga pauperes illatum. At non videmus quomodo diceretur etiam existere obligationem dandi summam æquivalentem, cum eleemosyna non debeatur ex justitia. Item notandum, non prohiberi, quod quis debito modo ex superfluis possit ad altiorem statum ascendere; id enim exigat ordo providentiæ, ne negligentur artes, industria præfocetur ac commercii prosperitas deficiat. Ne inde tamen luxus promoveatur damnosus.

443. Ceterum ad charitatem pietatemque fovendam præstat, ut non tantum juris, sed etiam rationem æquitatis ac comitatis habeamus. Præclare Cicero (*de Officiis*, l. II, c. 18): *Convenit tum in dando munificum esse, tum in exigendo non acerbum; in omnique re contrahenda, vendenda, emenda, conducenda locanda æquum et facilem, multa multis de jure suo concedentem; a litibus vero, et nescio an non paulo plus etiam quam liceat, abhorrentem. Est enim non modo liberale, paulum nonnumquam de suo jure decedere, sed interdum etiam fructuosum.*

444. Item ad rem ait Stapf, § 340: « Quo angustiores sunt facultates nostræ, et quo plura nobis officia altioris ordinis incumbunt, eo magis ab expensis superfluis, seu ad solum splendorem, vel volupta-

tem factis nobis temperare debemus. Consequenter officium istud non tantum pro diversitate facultatum, sed etiam temporis, aliarumque circumstantiarum diversimode coarctari solet. Generatim tamen in servandis et expendendis bonis temporalibus non neutiquam anxios, vel scrupulosos esse oportet, præsertim in rebus minutioribus. Talis anxietas spiritualem profectum retardat, et facile in sordidam tenacitatem abit. Hominis christiani est, ut justa quidem cum circumspectione, attamen sine anxietate, reditus inter expensas legitimum ordinem statuatur, ita ut necessaria utilibus, utilia commodis, atque commoda iis præferantur, quæ ad solum splendorem faciunt. Omnium minime talis anxietas tum locum obtineat, ubi de sublevandis aliorum miseris agitur. In ejusmodi casibus etiam aliquid augere, et illius nos meminisse oportet, quod Redemptor ait: *Date et dabitur vobis; mensuram bonam et confertam dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.* Luc. vi, 38. Confer. II Cor. ix, 10, etc. *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis, et vicissitudinem suam reddet ei.* Prov. xviii, 17. Et certe nemo ditior, quam cui Deus est debitor. »

445. Charitas autem nostra universalis sit oportet; neque enim apud Deum propter quem diligere debemus, distinctio est inter barbaros et civiles. Attamen quando dicimus charitatem universalem esse debere, id de vera charitate intelligimus, quæ sit talis non verbo tantum, sed etiam opere. Absit enim fictitius ille cosmopolitismus, qui sub obtutu salutis omnium ac prosperitati providendi, cives ipsos inopes et miseros relinquit. Verba, verba, prætereaque nihil. Differentiam inter humanitatem, quam tantopere decantant, et divinam charitatem egregie describit La Luzerne, *Instruction pastorale sur l'excellence de la religion.* V. Stapf, § 350.

Ceterum qui bona sua distribuit, non tenetur ex præcepto charitatis ordinem servare, si non sint indigentes; sed tunc poterit, ut patet, cui voluerit, benefacere, modo in recto fine faciat; cum enim non adest necessitas, cessat obligatio eleemosynæ, et exurgit liberalitas virtus, quæ libera est.

(EE) Page 344.

446. Quantæ sit utilitatis correctio iis maxime, qui ad Ecclesiasticum ministerium proludunt, quove utili modo mutuam hanc ipsi operam insumere debeant, eleganter exponit Opus, *Il Seminarista di-*